

УДК [378.016:159.9-051]:159.922.86-056.49
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-13>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Луцик Галина Олександрівна,
викладач кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненський державний гуманітарний університет
lutsik.galya@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3905-2038

Стаття присвячена теоретичному аналізу педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки. Проаналізовано зміст проблеми у науковій літературі, визначено основні педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками-девіантами. Виявлено, що в науковій літературі представлено узагальнення стосовно педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності, серед яких виділяють форми і методи організації освітнього середовища в закладі освіти, взаємодію між студентами-психологами та викладачами, включення студентів до розв'язання проблемних завдань професійного спрямування та реалізації творчого підходу у навчанні.

У процесі наукового пошуку нами використовувалися такі методи, як: аналіз та синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, конкретизація.

Констатовано, що розвиток складників готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, залежить від педагогічних умов, які реалізуються в процесі професійної підготовки.

Узагальнено, що педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, є тими педагогічними заходами, вимогами, зовнішніми впливами, які забезпечують конструювання освітнього простору, ефективний перебіг освітніх процесів та дозволяють формувати у майбутніх випускників готовність зазначеної якості.

Виділено педагогічні умови, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками-девіантами, зокрема: спрямованість освітнього середовища на якісну теоретичну підготовку майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки; реалізація практико-орієнтованого, акмеологічного та компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх психологів; рефлексивне ставлення студентів-психологів до здобуття освіти за вибраним фахом; використання інноваційних та проблемно-пошукових методів навчання, які сприятимуть формуванню пізнавальної активності майбутніх психологів.

Ключові слова: підлітки, девіантна поведінка, майбутні психологи, схильні до девіантної поведінки підлітки, готовність майбутніх психологів, формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS' READINESS TO WORK WITH THE ADOLESCENTS PRONE TO DEVIANT BEHAVIOR

Lutsyk Halyna Oleksandrivna,
Teacher at the Department of Age and Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities
lutsik.galya@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3905-2038

The article is dedicated to the theoretical analysis of pedagogical conditions of the formation of future psychologists' readiness to work with the adolescents prone to deviant behaviour. The content of the problem in the scientific literature is analyzed, the main pedagogical conditions of the formation of the future psychologists' readiness to work with deviant adolescents are determined. It is revealed that in the scientific literature the generalization concerning pedagogical conditions of formation of future psychologists' readiness to professional activity is presented, among which single out forms and methods of the organization of the educational environment in an educational institution, interaction between psychology students and lecturers, students' inclusion in solving problems of professional direction and implementation of a creative approach in teaching. Looking at the readiness of the future psychologists to work with the adolescents prone to deviant behaviour as the systemic formation that includes cognitive, motivational-value, creative-practical

and regulative components, we consider that the development of these components of readiness depends on the pedagogical conditions implemented in the professional training process.

In the process of scientific search, we used the following methods of research: analysis, synthesis, comparison, generalization, systematization, specification.

The pedagogical conditions of formation of future psychologists' readiness to work with adolescents prone to deviant behaviour are generalized as a set of pedagogical measures, requirements, external influences which provide construction of educational space, effective course of educational processes and allow to form readiness of the specified quality in future graduates.

Pedagogical conditions that will contribute to the formation of the future psychologists' readiness of this quality are highlighted, in particular: the focus of the educational environment on quality theoretical training of future psychologists to work with adolescents prone to deviant behaviour; implementation of practice-oriented, acmeological and competency-based approach in the training of future psychologists; reflective attitude of psychology students to education in the chosen field of study; use of innovative and problem-searching teaching methods that will contribute to the formation of future psychologists' cognitive activity.

Key words: *adolescents, deviant behaviour, future psychologists, adolescents prone to deviant behaviour, future psychologists' readiness, formation of future psychologists' readiness to work with adolescents prone to deviant behaviour, pedagogical conditions of the formation of future psychologists' readiness to work with adolescents prone to deviant behaviour.*

Вступ

Переорієнтація освітніх процесів в Україні на європейські стандарти вимагає підготовки висококваліфікованих працівників, які здатні швидко адаптуватися до динаміки ринку праці. Система вищої освіти повинна забезпечити якісну підготовку випускників, формування у них професійних компетентностей. Особливої актуальності проблема набуває для майбутніх психологів, які надають допомогу різним категоріям осіб. Тому випускники-психологи повинні не лише застосовувати здобуті знання у практичних ситуаціях, але й вміти швидко приймати обґрунтовані рішення, продукувати креативні ідеї, демонструвати індивідуальний підхід у роботі. У міру посилення деструктивних тенденцій у середовищі молоді майбутні психологи у роботі часто взаємодіють з підлітками девіантної поведінки.

Рівень готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками залежить від низки чинників, зокрема організації освітнього середовища у закладі вищої освіти.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Питання якісної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти частково представлені у наукових розвідках О. Бондаренко, Ж. Вірної, Т. Дуткевич, О. Затворнюк, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, Л. Прудкої, В. Рибалка, О. Савицької, Н. Чепелевої та ін. Педагогічні умови формування готовності випускників-психологів до професійної діяльності в окремих галузях вивчали І. Баркаєва, О. Затворнюк, Т. Ковалькова, В. Ратєєва, Ф. Рекешева, Н. Сердюк, В. Сенишина, І. Яценко та ін.

Висновки дослідників зводяться до того, що організація процесу підготовки майбутніх випускників до роботи з підлітками девіантної поведінки забезпечує форму-

вання компетентного фахівця (Л. Вейланде, Р. Козубовський, М. Малькова, І. Островська-Бугайчук, М. Ярошко). Проте Т. Ковалькова зауважує, що професійна підготовка психологів у закладах вищої освіти характеризується низкою суперечностей, які виникають між «загальними, стандартизованими підходами до професійної підготовки психологів і специфікою галузі, в якій реалізовуватиметься їхній фаховий потенціал». Авторка звертає увагу на необхідність ефективної підготовки майбутніх психологів та недостатню змістову та методичну спрямованість їхнього навчання (Ковалькова, 2016: 7).

Очевидно, що процес формування готовності здобувачів-психологів до роботи з підлітками-девіантами залежить від педагогічних умов професійної підготовки, що реалізуються в закладі вищої освіти.

Метою статті є визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, на етапі навчання в закладах вищої освіти.

2. Методологія та методи

Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові методологічні підходи, зокрема системний, структурно-функціональний, когнітивний. Дослідження окресленої проблеми вимагало використання теоретичних методів дослідження: аналізу та синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення, конкретизації.

3. Результати та дискусії

Система вищої освіти орієнтована на розвиток у майбутніх психологів здатності генерувати теоретичні знання в умовах професійної діяльності. Зазначена ціль професійної підготовки здобувачів вищої освіти реалізовується через формування у них відповідних компетентностей задля досягнення програмних результатів навчання.

У попередніх дослідженнях ми визначили, що готовність майбутніх психологів до роботи з девіантами є системним утворенням, яке включає когнітивний, мотиваційно-ціннісний, креативно-практичний та регулятивний компоненти, відповідний рівень розвитку яких забезпечує обізнаність та адекватну оцінку проблемної ситуації в умовах професійної діяльності, спрямованість на її розв'язання (Луцик, 2018). Ефективність професійної підготовки майбутніх психологів залежатиме від того, наскільки організація освітнього середовища сприятиме розвитку зазначених складників та становленню здобувачів як майбутніх фахівців.

Доцільним бачиться аналіз педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки.

У наукових публікаціях педагогічні умови розглядаються як чинники, що впливають на стан готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців, забезпечують ефективність навчального процесу (Затворнюк, 2016), орієнтовані на взаємодію з внутрішніми потребами здобувача, реалізують співпрацю між учасниками освітнього середовища (Ковалькова, 2016).

Грунтовне узагальнення щодо умов формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності представлено у доробку Ф. Рекешевої (2007). Дослідниця вважає, що формування психологічної готовності майбутніх випускників працювати за вибраним фахом забезпечує інтеграція особистісних (рівень соціального інтелекту, емоційно-ціннісне ставлення до себе, ціннісні орієнтації) та діяльнісних (процес навчання, практика) умов процесу підготовки (Рекешева, 2007: 7).

Зазначене дозволяє констатувати, що для формування компетентного фахівця, здатного працювати у вибраному напрямі надання психологічної допомоги, важливою є внутрішня мотивація, спрямованість здобувача, прагнення до самовдосконалення, що досягається через розширення змісту навчального курикулуму та входження в професію через практичні види діяльності (Затворнюк, 2016), впровадження в освітній процес неімітаційних та імітаційних методів, які активізують навчально-пізнавальну діяльність майбутніх психологів (Ковалькова, 2016), включення здобувачів у волонтерський рух, залучення їх до розв'язання практичних життєвих ситуацій (Ратеева, 2016).

Теоретичне дослідження зазначеної проблеми дозволяє констатувати, що окремі автори серед педагогічних умов виділяють також впровадження практико-орієнтованої та дослідницької діяльності у навчальний

процес (Баркаєва, 2009), створення умов для творчої активності студентів-психологів (Яценко, 2010), моделювання професійних навичок, проблемних лекцій (Синишина, 2019), професійно спрямованих комунікативних ситуацій (Сердюк, 2018).

Під педагогічними умовами формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, розглядаємо сукупність педагогічних заходів, вимог, зовнішніх впливів, які забезпечують конструювання освітнього простору, ефективний перебіг освітніх процесів та дозволяють формувати у майбутніх випускників готовність зазначеної якості.

Спираючись на запити стосовно кваліфікації психологів та програмні результати навчання, вважаємо за доцільне виділення таких педагогічних умов процесу підготовки здобувачів у закладах вищої освіти, які, ймовірно, сприятимуть формуванню готовності працювати з підлітками-девіантами:

- спрямованість освітнього середовища на якісну теоретичну підготовку майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками;
- реалізація практико-орієнтованого, акмеологічного та компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх психологів;
- рефлексивне ставлення здобувачів-психологів до майбутньої професії та роботи з підлітками-девіантами зокрема;
- використання інноваційних та проблемно-пошукових методів навчання, які сприятимуть формуванню пізнавальної активності майбутніх психологів.

Виділені педагогічні умови сприяють формуванню окремих компонентів готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки (Луцик, 2018).

Реалізація першої педагогічної умови – *спрямованість освітнього середовища на якісну теоретичну підготовку майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки*, – забезпечує розвиток когнітивного компонента готовності зазначеної якості. Основною функцією когнітивного компонента готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками є забезпечення обізнаності здобувачів з теоретичними аспектами девіантної поведінки у підлітковому віці, узагальнення практичного досвіду роботи з цією категорією осіб, осмислення та узагальнення знань для подальшої професійної діяльності.

Впровадження першої педагогічної умови в процес підготовки психологів у закладах вищої освіти відбувається за рахунок викла-

дання навчальних дисциплін, інтегрованих курсів для здобувачів-психологів. З метою розширення знань студентів-психологів щодо проблеми девіантної поведінки нами було розроблено навчальні курси «Психологія важковиховуваних», «Робота з групами девіантних підлітків», що становлять вибіркового компонента освітньо-професійної програми першого рівня вищої освіти. Зазначені курси дозволяють не лише розширити знання здобувачів щодо проблеми девіантної поведінки, але й узагальнити практичний досвід роботи з ними.

Друга педагогічна умова – *реалізація практико-орієнтованого, акмеологічного та компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх психологів* – передбачає формування компетентностей здобувачів-психологів на засадах розвитку цінності для них професійної діяльності, через включення реальних психологічних ситуацій в освітній процес.

Впровадження другої педагогічної умови процесу підготовки майбутніх психологів передбачає створення такого освітнього середовища, в якому основний акцент ставиться на моделюванні практичних психологічних ситуацій, що демонструють проблемні моменти у роботі з підлітками-девіантами, пошук оптимальних рішень у цих ситуаціях, узагальнення кінцевого результату навчання (практико-орієнтований підхід). Активність та пошук шляхів вирішення проблемних ситуацій дозволяє майбутнім психологам не лише демонструвати отримані знання у практичних ситуаціях, отримувати навички роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, показувати рівень компетентності (компетентнісний підхід), але й мотивує професійно й особистісно зростати, творчо розвиватися та самовдосконалюватися (акмеологічний підхід).

Таким чином, реалізація другої педагогічної умови формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, дозволяє формувати креативно-практичний компонент, який передбачає розвиток умінь знаходити нестандартні рішення у практичних ситуаціях, творчо розвиватися. Разом із тим активний творчий пошук посилює мотивацію студентів до роботи з підлітками-девіантами, формує систему внутрішніх спонукань та прагнень допомогти їм соціалізуватися у середовищі однолітків, самоствердитися та засвоїти соціально схвалювані форми поведінки. Тому впровадження вказаної умови має позитивну тенденцію стосовно розвитку і мотиваційно-ціннісного компонента готовності.

Друга педагогічна умова формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками-девіантами забезпечується завдяки проходженню здобувачами вищої освіти навчальної та виробничої практики, участь у семінарах та конференціях, виконанню індивідуально-дослідних завдань, що пов'язані з вивченням особливостей девіантної поведінки у підлітковому віці.

Важливим компонентом готовності майбутніх психологів до роботи із зазначеною категорією клієнтів є розвиток здатності аналізувати, оцінювати, усвідомлювати свої професійні можливості. Зазначені вміння формують професійну свідомість майбутніх психологів. Тому доцільним бачиться впровадження в навчальний процес третьої педагогічної умови формування готовності майбутніх психологів до роботи в окресленому напрямі – *розвиток рефлексивного ставлення здобувачів-психологів до майбутньої професії загалом та роботи з підлітками-девіантами зокрема*.

Формування рефлексивного ставлення майбутніх психологів до професійної діяльності з девіантами відбувається за умови посилення пізнавальної активності студентів, систематичного осмислення навчального матеріалу, який буде цікавий для майбутньої професійної діяльності. Тому навчальний матеріал, який подається здобувачам, повинен демонструвати професійну спрямованість, актуальність, міжпредметні зв'язки, розширювати та поглиблювати базу знань майбутніх психологів. Зазначені вимоги слід враховувати у розробці навчальних курсів, подачі окремих тем, що стосуються девіантної поведінки підлітків.

Впровадження третьої умови формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, дозволяє розвивати регулятивний компонент готовності, який спрямований на усвідомлене самостійне регулювання професійної активності, формування позитивного ставлення до роботи з підлітками-девіантами.

Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти дозволяє констатувати, що традиційні методи навчання не можуть сформувати повною мірою їх професійну готовність до роботи з підлітками-девіантами. Зазначене вимагає пошуку *інноваційних та проблемно-пошукових методів навчання, які сприятимуть формуванню пізнавальної активності майбутніх психологів*, що розкриває зміст четвертої педагогічної умови підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

Доцільним бачиться поглиблене впровадження в освітній процес у закладах вищої освіти тренінгових методів роботи зі здобувачами, методу ментальних карт, технологій скрайбінгу (інноваційних методів навчання); кейс-методу, методу рольових ігор, методу проєктів, моделювання професійних ситуацій (проблемно-пошукових методів).

Зазначене дозволяє зробити узагальнення щодо комплексного впровадження педагогічних умов у процес підготовки майбутніх психологів до роботи з підлітками-девіантами. Розробка окремих навчальних курсів щодо проблеми девіантної поведінки, включення тем, які презентують теоретичні напрацювання та результати експериментальних досліджень прояву девіантної поведінки у підлітковому віці, до суміжних навчальних дисциплін сприяють створенню освітнього середовища, яке забезпечує якісну теоретичну підготовку майбутніх психологів до роботи з девіантами (перша педагогічна умова). Важливо не лише розробляти навчальні курси, але подавати інформацію здобувачам, орієнтуючись на принцип накопичення знань. Кожна тема, що стосується девіантної поведінки підлітків, повинна містити актуальну та нову для здобувачів інформацію, посилювати їх пізнавальну активність (третя педагогічна умова). Основою створення такого освітнього середовища є методи роботи, спрямовані на активну участь здобувачів в осмисленні матеріалу, а не на його пасивне заучування та поверхневість сприйняття. Сприяють цьому пошукові методи, які дозволяють здобувачам самостійно знайти відповіді на поставлену проблему, інноваційні методи, які демонструють нові способи вивчення проблемних питань (четверта педагогічна умова). Пізнавальна активність здобувачів мотивує їх розвивати практичний складник готовності до роботи з підлітками-девіантами, підвищувати компетентність у вирішенні проблемних завдань, розвиватися та самовдосконалюватися у професійному плані (друга педагогічна умова).

Систематичне впровадження зазначених педагогічних умов в освітній процес посилюватиме ефективність форм та методів роботи з майбутніми психологами, сприятиме формуванню готовності до роботи з підлітками-девіантами.

Висновки

Оптимізація процесу підготовки майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, забезпечується впровадженням в освітній про-

цес певних педагогічних умов, які сприяють розширенню знань студентів щодо особливостей девіантної поведінки у підлітковому віці, набуттю ними практичних умінь, посиленню пізнавальної активності, творчого пошуку, мотивації до професійної діяльності зазначеного напрямку, розвитку професійної свідомості. Виділені педагогічні умови процесу підготовки майбутніх психологів до роботи з підлітками-девіантами, на нашу думку, сприятимуть розвитку самостійності здобувачів, мотивуватимуть прагнення до саморозвитку та цілеспрямованість, підвищуючи ефективність освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз зазначеної проблеми. Перспективним видається реалізація педагогічних умов формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки, у практиці роботи закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баркаева И. Психолого-педагогические условия формирования готовности педагога-психолога к работе с девиантными подростками : автор. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Калининград, 2009. 25 с.
2. Затворнюк О. Формування у майбутніх психологів готовності до професійного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 310 с.
3. Ковалькова Т. Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 390 с.
4. Луцик Г. Структура готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки. Професійна освіта: проблеми і перспективи. ІІТО НАПН України. 2018. С. 30–36.
5. Ратєєва В. Формування готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності: практико зорієнтований аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. С. 125–132.
6. Рекешева Ф. Условия развития психологической готовности к профессиональной деятельности студентов-психологов : автор. дис. ... канд. пед. наук : 19.00.13. Астрахань, 2007. 24 с.
7. Сердюк Н. Педагогічні умови формування конкурентоздатності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2018. 275 с.
8. Синишина В. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх практичних психологів до професійної діяльності. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. 2019. С. 163–170.
9. Яценко И. Педагогические условия формирования готовности психологов в работе с семьями и детьми «группы риска» : автор. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Калининград, 2010. 21 с.

REFERENCES

1. Barkaeva, I. (2009). *Psihologo-pedagogicheskie uslovija formirovanija gotovnosti pedagoga-psihologa k rabote s deviantnymi podrostkami* [Psychological and pedagogical conditions for the formation of the readiness of a teacher-psychologist to work with deviant adolescents]. (Extended abstract of candidate's thesis). Russian State University by Immanuel Kant. Kaliningrad [in Russian].
2. Zatvorniuk, O. (2016). *Formuvannia u maibutnikh psykhologiv hotovnosti do profesiinoho samovdoskonalennia* [Formation of Future Psychologists' Readiness to Professional Self Improvement]. (Candidate's thesis). National Dragomanov Pedagogical University. Kyiv [in Ukrainian].
3. Kovalkova, T. (2016). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh psykhologiv do profesiinnoi diialnosti v aviat-siinii haluzi u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Formation of Future Psychologists' Readiness for Professional Work in Aviation Industry in the Process of Professional Training]. (Candidate's thesis). National Aviation University. Kyiv [in Ukrainian].
4. Lutsyk, H. (2018). *Struktura hotovnosti maibutnikh psykhologiv do roboty z pidlitkami, skhylnymi do deviantnoi povedinky* [The structure of future psychologists' readiness to work with adolescents susceptible to deviant behaviour]. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy. IPTO NAPN Ukrainy*. 30–36 [in Ukrainian].
5. Ratieieva, V. (2016). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh psykhologiv do vykorystannia zasobiv estetoterapii u profesiinii diialnosti: praktyko zoriientovanyi aspekt* [Formation of future psychologists' readiness for using means of art therapy in professional activities: practice-

oriented aspects]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 125–132 [in Ukrainian].

6. Rekesheva, F. (2007). *Uslovija razvitija psichologicheskoi gotovnosti k professional'noj dejatel'nosti studentov-psihologov* [Conditions for the development of psychological readiness for professional activity of students-psychologists] (Extended abstract of candidate's thesis). Astrakhan State University. Astrakhan [in Russian].

7. Serdiuk, N. (2018). *Pedahohichni umovy formuvannia konkurentozdatnosti maibutnikh psykhologiv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Pedagogical conditions of formation of competitiveness of future psychologists in the process of professional training]. (Candidate's thesis). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil [in Ukrainian].

8. Synyshyna, V. (2019). *Psykhologo-pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh praktychnykh psykhologiv do profesiinnoi diialnosti*. [Psychological and pedagogical conditions of formation of readiness of future practical psychologists to professional activities]. *Pedahohichni innovatsii u fakhovii osviti*. 163–170 [in Ukraine].

9. Jacenko, I. (2010). *Pedagogicheskie uslovija formirovanija gotovnosti psihologov v rabote s sem'jami i det'mi "gruppy riska"* [Pedagogical conditions of formation of readiness of psychologists in work with families and children of "risk group"] (Extended abstract of candidate's thesis). Russian State University by Immanuel Kant. Kaliningrad [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 16.12.2020.
The article was received 16 December 2020.*